

koktavost
DODATEK

Psychická tenze dotazník pro rodiče/učitele

- LIDÉ
- Neplynulost projevu – cizí osoby
- Zábrany v komunikaci s vrstevníky
- Posmívání
- Diskuse o obtížích

Psychická tenze

Dotazník pro rodiče, učitele

- DÍTĚ
- Změny v obtížích
- Sledování koverbálního chování
- Uvědomování si obtíží
- Netrpělivost, napětí před mluvením
- Spontánní vyprávění o obtížích
- Znepokojení kvůli řečovým obtížím
- Změny v chování
- Úzkostnost a další projevy

Dotazník situační psychické tenze při chronické koktavosti

Instrukce: Vaším úkolem je odpovídat na následujících 45 modelových situací přiřazením čísla, které označuje váš postoj ke komunikaci v dané komunikační situaci. Jednotlivé otázky tedy označíte čísly 1 – 5, je-li:

1	2	3	4	5
Velmi lehké	Lehké	Něco mezi	Těžké	Velmi těžké

Situace

1. Zavolat mému/mé nejlepšímu/ší kamarádovi/ce jen tak, abychom si popovídali, je pro mne...
2. Hádat se s bratrem nebo se sestrou (jiným rod.příslušníkem) o tom, na který film se podíváme nejdříve, je pro mne...
3. Zavolat do kina, abych zjistil/la, zda jsou ještě volná místa na večerní představení, je pro mne...
4. Pohovořit si s rodičem o filmu, který jsme právě spolu viděli, je pro mne...
5. Přiznat se novému sousedovi, že jsem mu právě rozbil/a okno, je pro mne...
6. Rozmlouvat se skupinou mých oblíbených spolužáků/spolupracovníků, je pro mne...
7. Říci učiteli/nadřízenému o něčem, co mě trápí, je pro mne...
8. Rozmlouvat s novými žáky/kolegy v naší škole/práci, je pro mne...
9. Přečíst odstavec z nějaké knihy/textu spolužákům/spolupracovníkům, je pro mne...
10. Zeptat se kamaráda/ky, zda by k nám přišel/la po škole/práci, je pro mne...
11. Říci rodiči/partnerovi, který spěchá do práce/školy, že chci jít večer s přáteli ven, je pro mne...
12. Zeptat se prodavače v obchodě, kolik stojí věc, kterou jsem si vybral/la, je pro mne...
13. Říci učiteli/nadřízenému, že nerozumím úloze, je pro mne...
14. Požádat rychle o jízdenku, protože mi už jede autobus, je pro mne...
15. Telefonovat s dědečkem nebo s babičkou, je pro mne...
16. Převzít telefonní vzkaz pro bratra nebo sestru (jiného rod.příslušníka), je pro mne...
17. Hádat se s kamarádem/kou kvůli děvčeti/chlapci, které/terého máme oba/obě rádi/rády, je pro mne...
18. Zeptat se náhodného okoloidoucího, zda je toto adresa, na které bydlí moji známí, je pro mne...
19. Rozmlouvat se sestrou nebo bratrem (jiným rod.příslušníkem) při obědě, je pro mne...
20. Vysvětlit řediteli/šéfovi, proč jsem chyběl/a ve škole/v práci (důvod: lékař), je pro mne...
21. Říci něco důležitého bratrovi/sestrě (jiným rod.příslušníkům), když velmi spěchám do školy/práce, je pro mne...
22. Vysvětlit kamarádům jak se hraje nová hra, je pro mne...
23. Představit se skupině neznámých lidí na nějaké oslavě, je pro mne...
24. Přednést referát před publikem, je pro mne...
25. Zeptat se...

možnosti diagnostiky nadměrné námahy

- narušené koverbální chování
- hlava – nepřirozené pohyby
- tvář a krk – grimasy, spazmy krku
- oči – mhouření, pohyb obočí, z. kontakt
- ústa – pohyby rtů, polykání, tremor
- nos – Fröschelsův syndrom
- ruce – zatínání pěstí, gestikulace
- nohy – dupnutí při překonávání bloku
- trup – zvedání ramen, pohyby trupem
- vegetativní příznaky – pocení, zčervenání, zvyšování hlasu
- škála hodnocení 0 - 4

Záznamový list pro diagnostiku symptomů nadměrné námahy

Lokalizace projevů NAKOCH	Symptomy nadměrné námahy	Stupně projevu symptomu				
		0	1	2	3	4
		nevyskytuje se	laikům je obvykle nepostřehnutelný, logoped ho při diagnostice identifikuje	je nápadný do té míry, že ho postřehne již i laik	interferuje s komunikačním záměrem do té míry, že dostane posluchače do rozpačků	je vystupňovaný tak, že může znemožnit realizaci komunikač. záměru hovořícího, nebo dekodování inf. ze strany naslouchajícího
HLAVA	nepřirozené pohyby hlavou					
	dotýkání se vlasů					
	jiné:					
TVÁŘ A HRDLO	grimasy					
	evidentní spasmy na hrdle					
	jiné:					
OČI	nepřirozené přihmuřování					
	zvedání obočí					
ÚSTA	jiné:					
	pohybování rtů					
	přetrvávání otevřených úst po dobu bloku					
NOS	třes rtů					
	jiné:					
	Fröschelsův symptom					
RUCE	jiné:					
	Zatínání dlaní v pěst					
	nepřirozená gestikulace					
NOHY	jiné:					
	podupávání					
TRUP	jiné:					
	zvedání ramen					
	pohyby trupem					
VEGETATIVNÍ PŘÍZNAKY	jiné:					
	pocení					
	zčervenání					
	jiné:					

Možnosti diagnostiky dysfluencí

- Kvantitativní přístup
 - Kvalitativní přístup
-

Kvantitativní přístup

- frekvence dysfluencí
- procento dysfluencí
- počet zakotání $\times 100$ / počet řečených slov

Kvantitativní přístup

- index zlepšení/zhoršení
- počet dysfluencí při kontrolním / předcházejícím vyšetření
- čtení textu za časovou jednotku

Kvalitativní přístup

- rozhovor s rodičem, učitelem, partnerem
balbutika
- transkripce vzorku řeči
- označení dysfluencí, nadměrné námahy i
psychické tenze

Tab. 3 Inventář dysfluencí (Shipley a McAfee, 1998)

Repetice

části slov/slabik – např.: „ba-ba-ba-basketbal“;

celých slov – např.: „kolik je je je ti let?“;

slovních zvrátů – např.: „já jsem já jsem já jsem byl doma“.

Prolongace

hlásek/slabik – např.: „pppppojdme domů“;

tiché prolongace – *namáhavý pokus říci slovo, přičemž není slyšet zvuk.*

Interjekce

hlásek/slabik – např.: „já hm ... hm mám problém“;

celých slov – např.: „já mám, ano, takový problém“;

slovních zvrátů – např.: „já mám, je to prostě, problém“.

Tiché pauzy

– např.: „já jsem byl (*nápadná a nesprávně lokalizovaná pauza*) v obchodě“.

Přerušovaná slova

– např.: „bylo to nádh(er-(pauza)-né“.

Nekompletní slovní zvraty

– např.: „nevím, jestli si mohu ... pojdme domů“.

Opravy

– např.: „myslim, že půjdeme domů, na procházku“.

Značka	Symptom	Příklady
Dysfluence		
R1	repetice částí slov/slabik	<i>Má-má-máme</i> nádherné auto.
RS	repetice celých slov	<i>Máme-máme</i> nádherné auto.
RSZ	repetice slovních zvrátů	<i>My máme-my máme</i> nádherné auto.
P	prolongace*	<i>Mmmáme</i> nádherné auto.
I	interjekce hlásek/slabik interjekce celých slov interjekce slovních zvrátů	<i>My áááh</i> máme nádherné auto. <i>My žeano</i> máme nádherné auto. <i>My a tedy</i> máme nádherné auto.
TPA	tichá, nápadně dlouhá a nesprávně lokalizovaná pauza	<i>My máme... nádherné auto.</i>
PŘER	přerušované slovo	<i>My máme nádher__né auto.</i>
NEK	nekompletní slovní zvrát	<i>My máme__ jdu sám.</i>
OP	oprava	<i>M... jezdíme na nádherném autě.</i>
Nadměrná námaha		
b	blok	<i>__ My máme nádherné auto.</i>
nakoch	narušené koverbální chování (lokaliz.)	hlava – H, nohy – N atd.
rhos	nepravidelné zrychlení tempa při dysfluenci	M – m – – – m – – – m
st	startér	
vp	vegetativní příznaky	hyperventilace, zčervenání z námahy atd.
Psychická tenze		
Vch	vyhýbavé chování	
Tl	tiky	
Zr	absence zrakového kontaktu	
Man	manipulace s oblečením, předměty	
Tř	třesení rukou	
Lo	logofobie, anxióza	

Balbutiogram

Dgb. 8.1.1

Úlohy balbutiogramu – předškolní věk

1. Šeptaná řeč

Úloha: Dohodneme se s dítětem, že si budeme povídat šeptem; potom ukazujeme na jednotlivé části svého těla, které má dítě šeptem pojmenovat:

vlasý, oko, ucho, nos, zuby, rty, loket, břicho, záda, koleno

Počet dysfluencí Počet všech slov % dysfluencí

2. Simultánní řeč

Úloha: Jednotlivé věty říkáme spolu s dítětem; věty mají narůstající syntaktickou náročnost. Jsou-li věty příliš náročné na paměť dítěte, nepokračujeme

Učitel zpívá.
Eva čte knihu.
Auto stojí na zastávce.
V létě se budeme koupat.
Oblaky jsou dnes bílé jako sníh.
Jeník spí a máma vaří dobrou večeři.
Jdeme se najíst, abychom už nebyli hladoví.
Už se těším na to, jaká bude v televizi pohádka.
Až na konci zahrady rostou jablka, hrušky a švestky.
Až když se všichni naobědváme, půjdeme spolu na výlet.

Počet dysfluencí Počet všech slov % dysfluencí

3. Zpěv

Úloha: Zaspívej píseň „Prší, prší, jen se leje ...“

Počet dysfluencí Počet všech slov % dysfluencí

4. Automatizmy

Úloha: Dítě má říci: jak se jmenuje, kde bydlí, jak zdravíme ráno, napočítat do 5

Počet dysfluencí Počet všech slov % dysfluencí

5. Opakování

Úloha: Dítě má po nás opakovat věty se vzrůstající artikulační náročností (z hlediska fluenci) – t.j. zpočátku věty začínají samohláskou, na konci opakuje věty, začínající okluzívou

Auto jede po cestě.

Úmyj si ruce.

Fialky krásně voní.

Vláďa jde do školky.

Šašek vystupuje v cirkuse.
 Pavlík si hraje na pisku.
 Budeme si spolu hrát.
 Tleskáme do rytmu.
 Kohout kokrhá na dvoře.
 Krtek vylézá ze země.

Počet dysfluencí Počet všech slov % dysfluencí

6. Dokončování vět

Úloha: Dítě má dokončit libovolnými slovy větu, kterou jsme začali

Ráno svítí.....
 Máma vaří.....
 Můj táta chodí do.....
 Večer musíme jít.....
 Velké děti se učí ve.....
 Na obloze létají.....
 V televizi dávají.....

7. Popis obrázku

Úloha: Popis situačního obrázku Rodina

Počet dysfluencí Počet všech slov % dysfluencí

8. Spontánní řeč

Úloha: Rozhovor na téma denní režim

Počet dysfluencí Počet všech slov % dysfluencí

BALBUTIOPRAM

Jméno a příjmení		Datum narození:		Věk: r. m.	
Dýchání (stupeň)		Fonace (stupeň)		Artikulace (stupeň)	
☐ nepravdivé ☐ mělké ☐ hlasitý vdech ☐ dýchací spazmy ☐ narušené dýchání i v klidu ☐ jiné:		☐ tvrdé hlas. začátky ☐ inspirační tvorba hlasu ☐ nepřirozeně vysoký hlas ☐ nepřirozeně nízký hlas ☐ kólsání výšky ☐ dysfonie ☐ jiné:		☐ nepřirozené artikulační postavení ☐ nazalizace ☐ dystálie ☐ problémové hlásky: ☐ jiné:	
Prozódie (stupeň)					
☐ přízvuk: ☐ tempo: ☐ melodie: ☐ rytmus:					

KLINICKÝ OBRAZ

Dysfluence (%)		Nadmerná námaha (stupeň)		Psychická tenze (stupeň)	
☐ R1 – repetice částí slov/slabik ☐ RS – repetice celých slov ☐ RSZ – repetice slovních zvrátů ☐ P – prolongace ☐ I – interjekce ☐ TPA – tichá nespr. lokaliz. pauza ☐ PRER – přerušované slovo ☐ NEK – nekompletní slovní zvrát ☐ OP – oprava ☐ jiné:		☐ b – blok ☐ nakoch – Naruš. koverb. chování (5 nejvýraznějších symptomů NaKoCH, s etiologií NN – symptom, stupeň): 1. 2. 3. 4. 5. ☐ jiné:		☐ Vch – vyhýbavé chování ☐ Le – logofobie ☐ nakoch – Naruš. koverb. chování (3 nejvýraznější symptomy NaKoCH, s etiologií PT – symptom, stupeň): 1. 2. 3. ☐ situacní PT (3 nejtěžší kom. sit.): ☐ jiné:	

% dysfluencí:	IK:	IA:	IZ:	Frekvence dysfluencí/min:
---------------	-----	-----	-----	---------------------------

Balbutiograf

% dysfluencí								
Úlohy	1. šepot	2. simultánní řeč	3. zpěv	4. automatismy	5. reprodukce	6. dokončování vět	7. čtení/pops obrázků	8. spontánní řeč
Závěr:	Vývojová dysfluence ☐		Incipientní koktavost ☐	Fixovaná koktavost ☐	Chronická koktavost ☐			
Jiné:								

-
-
- KE STUDIU:
 - LECHTA, V. a kol. (2003) DIAGNOSTIKA NARUŠENÉ KOMUNIKAČNÍ SCHOPNOSTI – KAPITOLY KE KOKTAVOSTI A BREPTAVOSTI
 - LECHTA, V. a kol. (2005) TERAPIE NARUŠENÉ KOMUNIKAČNÍ SCHOPNOSTI – KAPITOLY KE KOKTAVOSTI A BREPTAVOSTI
 - LECHTA, V. (2010) KOKTAVOST

Diferenciální diagnostika

- neplynulá řeč na podkladě organického poškození centrálního nervového systému – CMP
- breptavost
- fyziologická neplynulost a incipientní koktavost

Terapie koktavosti

- celá řada postupů
- individuální a skupinová forma
- modifikace řečového vzorce – Demosthenes
- sugesce, psychoterapie
- relaxace

cvičná léčba

- narušení koordinace respirace, fonace a artikulace
- dechová cvičení
- fonační a artikulační cvičení
- asociační cvičení – spojování vokálů s konsonanty
- rytmiická cvičení
- čtení
- krátké věty a vyprávění příběhů
- Seeman, Sovák, Bubeníčková

behaviorální techniky

- systematická desenzibilizace
 - operační podmiňování
-

techniky založené na sluchové zpětné vazbě

- ▶ opožděná sluchová zpětná vazba
- ▶ delayed auditory feedback DAF
- ▶ opoždění vede ke zpomalení tempa

- ▶ Logohelp

Fonograforitmická metoda podle Lechty

- východisko – koktavost je výsledkem asynchronnosti pravohemisférového a levohemisférového systému
- vzniká z normálních vývojových neplynulostí a zážitku časového tlaku a ztráty kontroly nad způsobem realizace vlastní promluvy

Incipientní koktavost terapeutické postupy

- Tenze – preventivní terapie
- Námaha – behaviorální techniky – prvky systematické desenzibilizace, prvky dětské jógy
- Neplynulost – fonograforytmika – terapie tvoření plynulosti

Incipientní koktavost psychická tenze

- Snaha předejít tenzi
- Snaha zabránit, aby u dítěte vzniklo vědomí handicapu

- Doporučení
- Eliminace tlaku, stresových situací

Incipientní koktavost nadměrná námaha

- Cíl – narušené koverbální chování – pod vědomou kontrolou
- Sledování záznamu vlastního narušeného koverbálního chování
- Tajná dohoda – „signály“

- Vytipování zátěžových situací
- Stav relaxace – hraní rolí
- Prvky dětské jógy
- Pantomima

Incipientní koktavost dysfluence

- Fonograforytmiika
- Podpora integrace pravohemisférového
a levohemisférového systému

1. *fonologická analýza slov na slabiky –
rytmické vytleskávání*
2. *přičlenění grafických ekvivalentů slabik –
obloučky*
3. *přičlenění grafických ekvivalentů slov –
úsečka (slova, věty, dialog)*
4. *pragmatizace – používání fonograforytmiky
v dialogu, laserový pointer*
5. *imaginace – představa písma bez konkrétní
realizace*
6. *fixace – fluentní komunikace v konkrétních
komunikačních situacích, přítomno více
účastníků konverzace*
7. *transfer ve hře s různými rolemi*

Interakční terapie

- Michael Palin Center for Stammering Children
- modifikace komunikačního procesu mezi rodičem a dítětem
- změna komunikačního stylu
- 3 měsíční terapeutický program

Fixovaná koktavost

- 6.-13. rok života
- Strach před koktatovostí – uvědomění si obtíží v řeči
- Nadměrná námaha – bloky a tlačení
- Dysfluence – převažující repetice a prolongace

- Spolupráce - rodiče – učitel – logoped – balbutik

fixovaná koktavost PROLAM-GM

► Cullata a Golgberg (1995)

1. fyziologická adaptace
2. manipulace rychlosti řeči
3. operační podmiňování
4. manipulace délky a složitosti projevu
5. změna postoje
6. sebemonitorování a kontrola
7. generalizace a fixace

► ověřování v našich podmínkách – děti předškolního věku

1. fyziologické úpravy

- ▶ fonační regulace – lehký hlasový začátek
- ▶ redukce stresu – progresivní relaxace
- ▶ opožděná sluchová zpětná vazba – Lee-efekt
- ▶ farmakoterapie
- ▶ eliminace sekundárních charakteristik – narušené koverbální chování

2. manipulace rychlosti řeči

- používání pomalé řeči zvětšuje prostor k časování artikulačních pohybů
- koordinace respirace, fonace a artikulačních systémů
- motivace – želví mluvení, hlemýždí tempo, pomalé a lehké mluvení
- opožděná sluchová zpětná vazba – využití
- fonograforitmika – zpomalení řeči – navození fluence

3. operační podmiňování

- součást behaviorálních přístupů
- trest?

4. manipulace délky a složitosti projevu

- narůstání délky projevu – zvýšení náročnosti
- koordinace dýchání, fonace, artikulace
- vzrůstá sémantická a syntaktická složitost

- začíná se plynulou výslovností izolovaných souhlásek a samohlásek
- dvojslabičná a víceslabičná slova
- logický postup k delším projevům
- věty, souvětí, příběh podle obrázku, konverzace...
- postup podle lingvistické hierarchie

5. změna postoje

- pocity a postoje
- rozvoj pozitivních postojů ke komunikaci a k sobě jako ke komunikátorovi
- přecházet k činnostem zaměřeným přímo na kóktavost až tehdy, kdy dítě akceptuje rozhovory o dysfluenci
- vybudování otevřeného vztahu ke kóktavosti
- reagovat méně emotivně na neplynulost – desenzibilizace
- posměch spolužáků – „Ano, kóktám!“
- hraní rolí, modelové situace – skupinové aktivity
- eliminace vyhýbavého chování

6. sebemonitorování a kontrola

- zvýšení koncentrace pozornosti
- převzetí kontroly nad vlastní řečovou produkcí
- sladění „zručnosti“, které je třeba k mluvené řeči

7. generalizace a fixace (maintenance)

- přenos výsledků terapie do přirozených komunikačních situací
- **transfer activity**
- použití osvojených strategií
- definice hierarchie ohrožujících situací
- využití různých prostředí k transferu
- využití změny počtu posluchačů

- **fixace**
- realizace domácích aktivit
- redukce sezení – týdenní/dvoutýdenní/měsíční
- pravidelný kontakt s logopedem – týdenní/měsíční telefonické konzultace
- videozáznamy konverzace v přirozeném prostředí – hodnocení s dítětem

Chronická koktavost

- Psychická tenze – rozvinutá logofobie
- Nadměrná námaha – narušené koverbální chování a jeho zamaskování
- Dysfluence – prolongace a bloky

- Individuální a skupinová forma
- Svépomocná skupina
- 10 přikázání

MIDVAS – chronická kocktavost

- motivace
- identifikace
- desenzibilizace
- variace
- aproximace
- stabilizace

Chronická koktavost další přístupy k terapii

- Terapie zaměřovaná na tvarování plynulosti řeči
- Zpomalení tempa řeči
- Lehký hlasový začátek
- Hladké přechody mezi jednotlivými slovy